

Witgatjes

Hein Verkade

Sommige vogelsoorten kunnen rekenen op een warme belangstelling van onderzoekers. De Kanoet is zo'n soort. Behangen met kleurringen en geolocators geeft hij steeds meer van zijn geheimen prijs. In windtunnels op het NIOZ gaan de wetenschappers na hoe hij met zijn energiehuishouding omgaat. Het is best bijzonder dat de Kanoet zoveel aandacht krijgt terwijl de soort niet eens in Nederland broedt. Het is vooral een doortrekker en deels een wintergast.

Dit staat in schril contrast met de interesse voor het Witgatje. Ook deze steltloper wordt alleen op de trek en in mindere mate als wintergast waargenomen. Er is

Witgatje foeragerend en opvliegend uit het slootje langs de Northgodreef foto's: ©Jan Hendriks

echter één groot verschil, de Kanoet verblijft in zeer grote groepen in de Waddenzee en is daarmee het boegbeeld geworden voor de kwaliteit van ons grootste natuurlijke ecosysteem. Het Witgatje trekt juist het liefst alleen en onopvallend door ons land. Tja, dan lukt het niet zo gemakkelijk om een boegbeeldfunctie te verkrijgen.

Eigenlijk is het Witgatje de afgelopen twintig jaar maar één keer uit de anonimiteit getreden. Dat gebeurde toen enkele gewichtige personen de Nederlandse namen van enkele vogelsoorten hebben aangepast. Zo moest het Witgatje ineens Witgat gaan heten, waarom is nog steeds een raadsel. Ook het Goudhaantje moest er aan geloven en gaat voortaan als Goudhaan door het leven. Deze laatste wijziging is haast nog ongelukkiger. Vraag een willekeurige Nederlander wat hij zich voorstelt bij het horen van de naam Goudhaan. Waarschijnlijk zal het merendeel denken aan een gebraden Barnevelder en dat terwijl het gaat om een elegant vogeltje van nog geen 10 gram. Nee voor mij blijft het gewoon Goudhaantje en Witgatje. Schrijvers van vogelboeken worstelen jaren later nog met deze naamswijziging. De auteurs van ons prachtige nieuwe vogelboek 'Tussen tulpen en de Zee' noemen hem in de aanhef bij de soortbespreking netjes

Witgat, maar gaan in de tekst in de meervoudsvorm over op Witgatjes, terwijl je dan eigenlijk over Witgatten moet spreken. Toegegeven het klinkt voor geen meter. Toch gelijk een paar bladzijden terug gebladerd naar de Kanoet. Gelukkig, daar gaat het over Kanoeten en niet over Kanoetjes.

Maar wat is deze onopvallende steltloper nu eigenlijk voor een soort vogel? Mijn eerste kennismaking met het Witgatje was op het strand van Terschelling ergens halverwege de jaren zeventig. Tijdens het nuttigen van een boterham riep Arie Cramer 'hé kijk daar lopen vier Witgatjes'. Niet gehinderd door enig kennis pakte ik mijn oude Oost-Duitse kijker en zag daar vier Witgatjes lopen.....Willem en Ger Baalbergen en nog twee

anderen waarvan ik de namen niet meer weet. Zij hadden op zulk mooi weer niet meer gerekend en wilden toch graag even gaan zwemmen.....

Arie Cramer zei verder niets meer maar de grijns op zijn gezicht zei genoeg, we waren er in gelopen. Witgatjes zie je nooit op het strand.

De beste plekken om Witgatjes waar te nemen zijn tegenwoordig de geïnundeerde bollenlandjes in juli en augustus. Dit is precies in de piek van de trektijd. Ze maken graag gebruik van het grote insectenaanbod aan de rand van het water tegen de kleine zanddijkjes. Met een beetje geluk zie je er zelfs een paar, maar deze trekken zich ogenschijnlijk niets van elkaar aan. Nee, het Witgatje voldoet niet aan het beeld wat wij van de meeste steltlopers hebben. Na de broedtijd verzamelen de meeste soorten zich in grote

groepen, denk maar eens aan Kieviten, Goudplevieren, Drieteenstrandlopers en vooral Kanoeten. Wanneer iemand roept dat ie twintig Witgatjes ziet dan is er

meestal iets mis. Het ligt vast aan de kwaliteit van het optiek of het determinatievermogen van de waarnemer. Sterker nog, het is een van de weinige steltlopersoorten waarvan nog nooit op enige plek op aarde meer dan 1% van de populatie bij elkaar is waargenomen. Juist die norm wordt vaak gebruikt om unieke gebieden veilig te stellen. Daar komt nog bij dat de soort in het geheel niet bedreigd is en de wereldpopulatie al tientallen jaren

stabiel blijft. Hij is dus ook moeilijk inzetbaar voor natuurbeschermingsdoeleinden.

Nadat de bollenlandjes zijn opgedroogd verdwijnen de Witgatjes voor de meeste vogelaars weer voor een jaar uit beeld. Het merendeel vertrekt richting Midden-Afrika en een kleine minderheid blijft hier. Dus kunnen diegenen die behoorlijk wat meters maken toch nog een enkele vogel tegenkomen. Dat kan op de meest onverwachte plekken en vanuit het meest onooglijke greppeltje gebeuren. Meestal verraden zij zich door hun kenmerkende alarmroep. Het is een helder en uitbundig tsjuhwiet tsjuhwiet. Een klein donker steltloperkje met een opvallend witte stuit kiest het luchtruim.

Rien Sluijs en ik hebben het vele malen meegemaakt in een slootje achter Oud-Leeuwenhorst. Tijdens onze broedvogelinventarisatie van het gebied stuitten we in februari 2009 op een Witgatje in een sloot met uitgebreide baggerlanden. Steeds als we er langskwamen vloog hij uit datzelfde slootje op. Eind maart verscheen een tweede vogel die steeds in de buurt van de ander verbleef. Na 3 april werden zij niet meer waargenomen. Zij waren vertrokken naar hun broedgebied ten noorden en oosten van ons land. Het broedbiotoop ziet er wel heel anders uit dan wat je bij een steltloper verwacht. Geen weidse toendra's of kruidige graslanden, maar donkere vochtige naaldbossen met bemoste bodems. Het liefst in de nabijheid van water.

Zij baltsen net als een Boompieper vanuit de boomtoppen en broeden bij voorkeur in oude nesten van

lijsters en duiven. Na het uitbroeden van de eieren zorgt pa voor het kroost terwijl ma alweer vertrekt richting het zuiden. Hierdoor kunnen de eerst trekkers alweer in juni worden waargenomen in Nederland.

In augustus 2009 vinden de doortrekkers een aantrekkelijke foerageerplek aan de Bronsgeesterweg waar een bollenlandje onder water is gezet. Regelmatig lopen er enkele Witgatjes langs de rand van het perceel. Eind september verschijnt de eerste vogel in het vertrouwde baggerslootje achter Oud-Leeuwenhorst. De kans is groot dat dit dezelfde vogel van de winter ervoor betreft. Witgatjes zijn vaak trouw aan een eenmaal gekozen wintergebied. Dat bleek een jaar later toen er op 21 september weer 2 vogels present waren in hetzelfde slootje. Dat zij ook aardig tegen de vorst kunnen bleek op 11 december toen het Witgatje niet op de bagger maar op het ijs liep. Op 9 januari daaropvolgend lag het slootje nog half bedekt met ijs maar er liepen nu zelfs 3 Witgatjes te foerageren. Een dergelijk 'groot' aantal vogels wordt buiten de geïnundeerde bollenpercelen in augustus vrijwel nooit bij elkaar waargenomen.

De afgelopen winter bleek het slootje uitgebaggerd, weg Witgatjes.....Nee! Zij bleken twee slootjes verder in het bollenland te zitten! En nu maar wachten tot het oude slootje weer dichtslibt, dan keren ze vast weer terug.....

Geïnundeerd bollenperceel langs de Bronsgeesterweg foto: ©Jan Hendriks